

3

M 34

Jaarverslag 2007

FUNCTIONARIS EX. ART. 14 WOD

Jaarverslag 2007

Functionaris EX. ART. 14 Wod [REDACTED]

(Dierproeven [REDACTED] 2007)

[REDACTED] juni 2008

[REDACTED]

INHOUD

- 6 1 Algemeen
- 15 2 Contact met de Inspectie
- 16 3 Contacten met de vergunninghouder
- 17 4 Contacten met onderzoekers en medewerkers EX.ART.12
- 17 5 Beoordeling proefopzetten en bijeenkomsten DEC
- 18 6 Externe activiteiten/contacten
- 19 7 [REDACTED]
- 19 8 [REDACTED]
- 20 9 Voordrachten en publicaties

Bijlagen

- 21 Bijlage 1: Jaarverslag 2007 [REDACTED]
- 24 Bijlage 2: Overige activiteiten van [REDACTED] in het verslagjaar
- 25 Bijlage 3: Publicaties en lezingen [REDACTED]

1

ALGEMEEN

Een jaar van vernieuwing, zo kan 2007 vanuit het perspectief van de proefdierdeskundigen gekenmerkt worden. In februari 2007 is [REDACTED] als opvolg[REDACTED] van [REDACTED] gestart als nieuwe artikel 14 functionaris bij [REDACTED] is werkzaam geweest bij [REDACTED]

Nieuw in 2007 was ook het starten van het project "Environmental Enrichment and Refinement at GPL", geïnitieerd en begeleid door beiden proefdierdeskundigen.

Dit project behelst 1) een studie m.b.t. het verbeteren van de huisvesting en kooiverrijking bij het Gemeenschappelijk Proefdier Laboratorium (GPL), waarbij vooral de nadruk ligt op de bijzondere laboratoriumdieren (non-human primates, fretten en katoenratten) en 2) een studie m.b.t. het vaststellen van humane eindpunten in onderzoek, waarbij bijzondere laboratoriumdieren als diermodel worden gebruikt, teneinde experimenten te verfijnen en het welzijn van de dieren te waarborgen.

Er wordt hiervoor een uitgebreide inventarisatie en evaluatie uitgevoerd naar de mogelijkheden van verrijking, maar ook naar de mogelijkheden tot verfijning van de dagelijkse verzorging. Hierbij kan gedacht worden aan conditionering bij het betreden van de dierkamer, maar ook aan het hanteren van een voerregime dat beter past bij de natuurlijke behoeften van de betreffende soort (non-human primates). Om te komen tot een verrijkingsstrategie die geïmplementeerd kan worden op [REDACTED] GPL zal een uitvoerige literatuurstudie uitgevoerd worden, aangevuld met kennis en kunde van experts op het gebied en zal er eigen onderzoek bij het GPL worden uitgevoerd. Hiervoor is per 1 november 2007 [REDACTED] aangesteld.

Nieuw is ook dat in medio juni 2007 de herziene wetgeving (Appendix A) op Europees niveau betreffende de huisvesting van proefdieren van kracht geworden is. De nieuwe regelgeving is momenteel nog niet geaccepteerd door de Nederlandse overheid, maar er wordt verwacht dat dit niet lang op zich zal laten wachten.

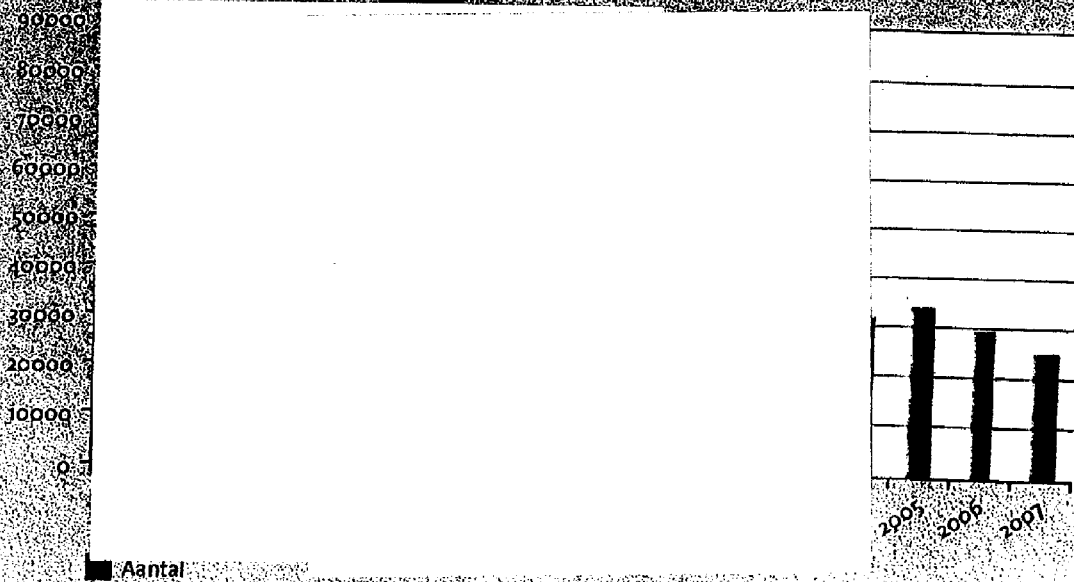
Om bij het GPL voorbereid te zijn op de invoering van deze nieuwe Appendix A, is er op initiatief van de proefdierdeskundigen in 2007 een werkgroep huisvesting ingesteld, met als doel de huidige proefdierhuisvesting van het GPL te inventariseren in het kader van de nieuwe richtlijnen. Een rapport waarin de bevindingen worden gepresenteerd is medio 2008 gereed. In het kort zijn de bevindingen over het algemeen positief: in grote lijnen voldoen de huidige huisvestingsomstandigheden aan de nieuwe Europese richtlijnen. Eventuele tekortkomingen zijn op een snelle manier zonder excessieve investeringen te verhelpen. Echter de [REDACTED] verdienen nog nadere aandacht.

In 2007 is het proefdiergebruik binnen [redacted] gedaald ten opzichte van 2006. In 2006 waren 29.675 dieren nodig voor het onderzoek, in 2007 bedroeg dit aantal 25.034, dat wil zeggen een afname van 16 %. Het proefdiergebruik over de periode 1995-2007 is weergegeven in Tabel 1. Grafiek 1 laat een overzicht zien van het proefdiergebruik vanaf 1991. Deze grafiek laat een duidelijke trend van vermindering zien, met daarin korte intervallen met een beperkte stijging in het gebruik.

Tabel 1: Totaal overzicht proefdiergebruik [redacted] 2007

Jaar	Totaal	2006	2007
	34.099	29.675	25.034

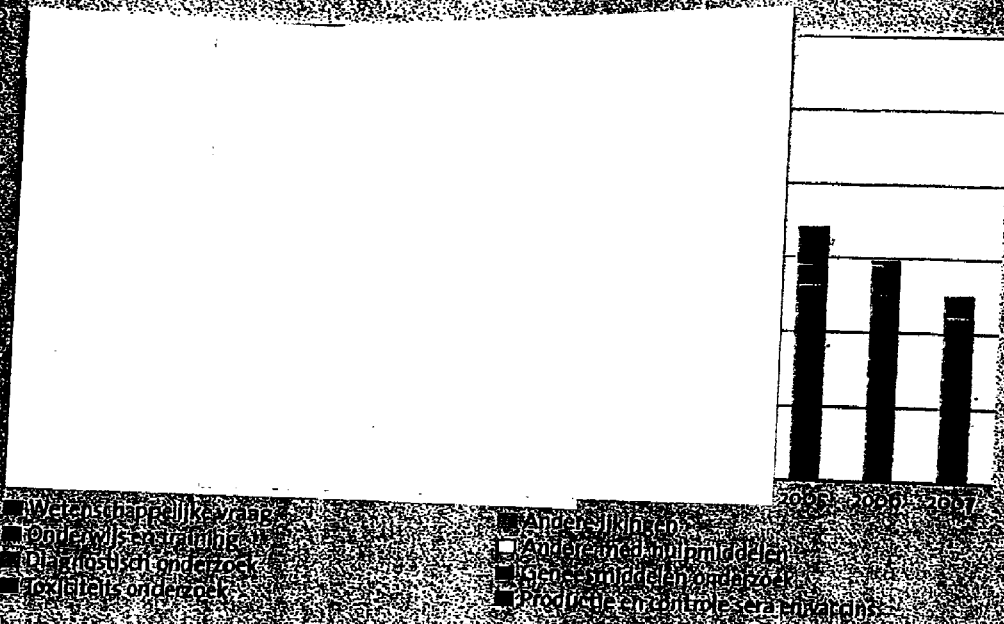
Grafiek 1: Overzicht proefdiergebruik [redacted] 1991-2007

Tabel 2: Totaal overzicht proefdieren-dierproevengebruik per soort onderzoek: 1995-2007

Aantallen dieren	2005	2006	2007
Experimenteel onderzoek	26246	24011	21855
Geneesmiddelen onderzoek			
Wetenschappelijk onderzoek	84	0	0
Andere lijken			
Wetenschappelijk onderzoek	2484	804	180
Diagnostisch onderzoek			
Wetenschappelijk onderzoek	0	102	80
Wetenschappelijke vraag			

Tabel 2: totaal overzicht proefdieren-dierproefgebruik per soort onderzoek - 2005-2007

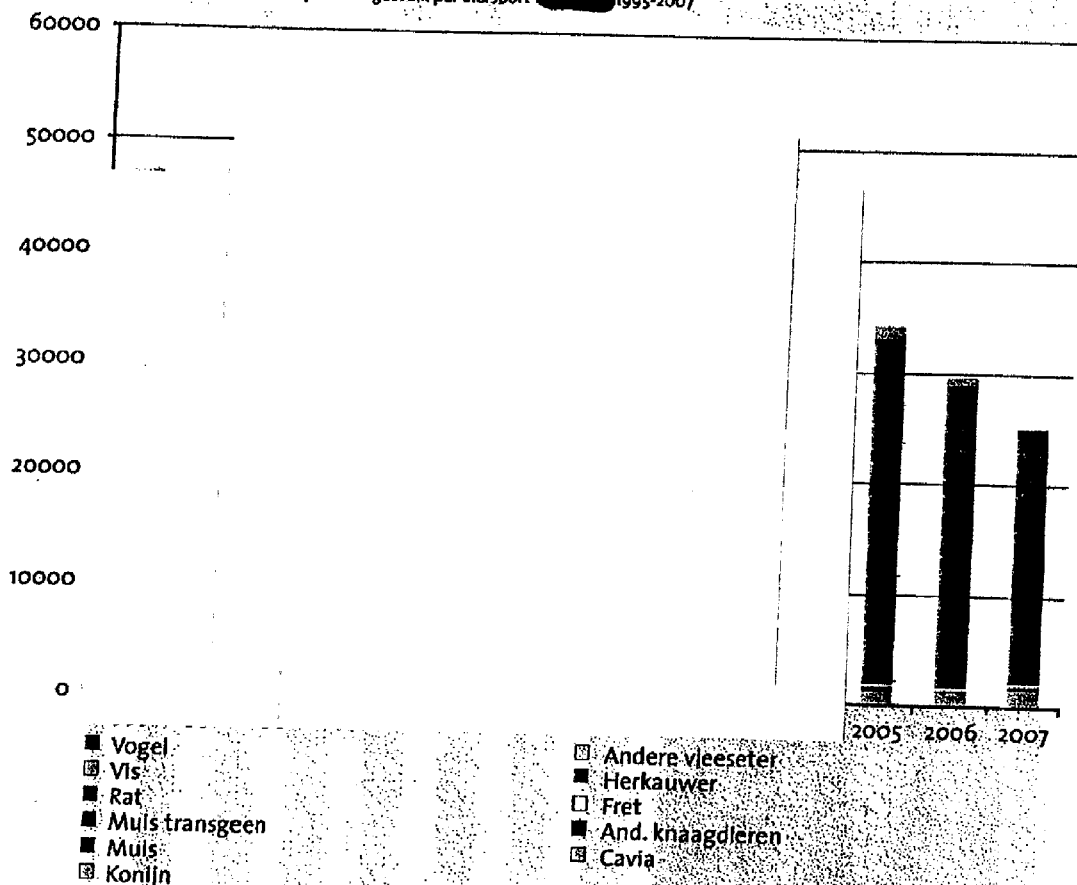
Tabel 2 geeft een specificatie van het proefdiergebruik naar doel van het onderzoek (zie ook figuur 2). Na een stijging in 2005 van het aantal dieren voor de categorie 'Productie en controle sera en vaccins' is dit aantal in 2006 en 2007, in lijn met de periode vòòr 2005, weer verder gedaald. De daling bedroeg 9% in 2007, ondermeer veroorzaakt door een wijziging in de taakstelling van [redacted] en de ontwikkeling en toepassing van 3V alternatieven. Een substantiële afname deed zich verder voor bij de categorie 'Toxiciteitsonderzoek' (2006:804; 2007:180, een afname van 78%) en voor de categorie 'Wetenschappelijke vraag' (2006:4707; 2007:2632 een afname van 44%). Tabel 2 laat zien dat voor het toxiciteitsonderzoek jaren van een grote vraag naar proefdieren (waaronder een aanzienlijk aandeel van onderzoek met vissen) afgewisseld worden door jaren met een beperkte vraag. Voor de categorie 'Wetenschappelijke vraag' lijkt er vanaf 2001 een structurele daling in de vraag te zijn. Voor de categorie 'Onderwijs en training' zijn er met name dieren gebruikt voor het aanleren van een nieuwe bloedafname techniek [redacted] bij muizen en het trainen van biotechnisch personeel in specifieke biotechnieken. Het verschil t.o.v. 2006 kan verklaard worden door de [redacted] cursus Animal Husbandry, welke in april 2006 is gehouden. De toename in diergebruik ten behoeve van diagnostisch onderzoek is gerelateerd aan een studie naar dierziekten ([redacted] incidentie bij [redacted]).

Een specificatie van het proefdiergebruik naar diersoort van 1995-2007 is weergegeven in Tabel 3 (zie ook figuur 3). Deze tabel laat in vergelijking met het voorgaande jaar, een duidelijke afname van het aantal primaten, konijnen, muizen, ratten en vissen zien voor het onderzoek, en een toename van het aantal cavia's, katoenratten (=andere knaagdieren), [redacted] en vogels. De afname van het gebruik van primaten kan mede verklaard worden door het stopzetten van de [redacted] door [redacted] voor de productie van het polio vaccin en het uitvoeren van [redacted] testen op [redacted] i.p.v. primaten.

Tabel 3: Totaaloverzicht proefdiergebruik per diersoort [redacted] 1995-2007

[redacted]	1995	2006	2007
[redacted]	10	63	42
[redacted]	1258	1260	1609
[redacted]	453	173	241
[redacted]	0	95	184
[redacted]	1	1	5
[redacted]	0	0	0
[redacted]	0	0	8
[redacted]	157	113	54
[redacted]	3044	19328	16399
[redacted]	2573	1019	658
[redacted]	1	1	1
[redacted]	5651	6023	5810
[redacted]	0	0	0
[redacted]	948	686	0
[redacted]	3	8	23

Figuur 3: Totaaloverzicht proefdiergebruik per diersoort 1995-2007

In onderstaand overzicht is voor een aantal diersoorten de procentuele afname, resp. toename weergegeven in vergelijking met 2006, inclusief de belangrijkste reden voor de afname, resp. toename.

Diersoort	Afname/toename	Reden
Muis (niet transgeen)	- 2929 (- 15%)	vermindering dieren voor vaccincontrole, alternatieven: vervanging muis door caviamodel
Muis (transgeen)	- 1261 (- 66%)	verschuiving prioriteiten in het toxiciteitsonderzoek, minder onderzoek met wetenschappelijke vraag
Konijn	- 59 (- 52%)	afronding van 2 onderzoeksprojecten
Vis	- 686 (- 100%)	aflopen dieren wel in fok t.b.v. nieuwe experimenten in 2008
Rat	- 213 (- 3,5%)	afname vaccincontrole testen
Primaat	- 21 (- 33%)	stopzetter onderzoek uitvoeren van testen op i.p.v. primaten.
Cavia	+ 349 (+ 28%)	
Katoenratten (=and knaagdieren)	+ 68 (+ 39 %)	toename onderzoek
Fretten	+ 89 (+ 94 %)	Intensivering onderzoek en samenwerkingsverband met derden

De werkzaamheden ex.art 14 werden in 2007 uitgevoerd door [redacted] (0.6 fte) en [redacted] (0.7 fte). Eerstgenoemde is daarnaast [redacted] en [redacted]

Per 1 februari 2007 is de aanstelling van [redacted] ingegaan als art 14. [redacted] was voorheen werkzaam bij [redacted]. Per [redacted]

In het volgende hoofdstuk zal worden ingegaan op een aantal specifieke activiteiten van de art.14 functionarissen.

Tabel 4: Registratie aan- en afvoer van proefdelers binnen [redacted] in 2007.

Categorie	Aankomst		Vertrek		Aankomst			Vertrek						
	Jan	Feb	Jan	Feb	Jan	Feb	Mar	Apr	Mei					
Andere functies (ex-art. 14)	612	648	23	7319	1062	1098	107	1087	3610	1544	48	493	660	
Andere functies (andere)	687	544	-	16	22210	1281	13518	141	1257	-	7233	15	607	911
Andere functies (andere)	161	935	-	-	5621	114	5178	184	136	-	517	7	154	515
Andere functies (andere)	134	16	-	-	1819	96	1664	-	187	-	59	29	16	14
Andere functies (andere)	14	14	-	-	132	21	32	-	13	-	64	11	11	28
Andere functies (andere)	28	20	-	-	537	73	268	-	66	-	174	6	31	34
Andere functies (andere)	-	-	18	-	33	24	-	-	-	-	-	-	20	31
Andere functies (andere)	22	86	-	17	21	-	36	21	-	-	-	2	30	57
Andere functies (andere)	-	-	100	-	1127	-	-	-	-	-	-	-	732	-

Tabel 4 (zie pagina 14) geeft een overzicht van de aan- en afvoer van proefdieren in 2007 binnen [REDACTED]. Nieuw in 2007 is de start van een eigen kweek van transgene ratten t.b.v. een specifiek experiment. Vissen werden niet gebruikt in 2007 t.b.v. experimenten, maar er werd wel mee gefokt. De verwachting is dat er in 2008 weer nieuwe experimenten mee gaan gebeuren. In 2007 werden 37.692 dieren gespeend, wat circa 3,5 % meer is dan in 2006. Hiervan werden 9591 dieren als "overtollig" afgevoerd (Tabel 4). Dit is 25% van de gespeende dieren, dat wil zeggen 1% minder dan in 2006. Overtolligheid blijft een punt van zorg, maar blijkt moeilijk terug te brengen ondanks het instellen van een gebruikersoverleg om vroegtijdig inzicht te krijgen in korte termijn behoeften. In de rapportage wordt elk jaar het aantal genetisch gemodificeerde dieren dat als ongeschikt werd afgevoerd gemeld. Met ongeschikt wordt bedoeld dat deze dieren niet de juiste genetische achtergrond hebben om de geplande dierproeven of fok mee uit te voeren. Het aantal genetisch gemodificeerde dieren die als ongeschikt werd afgevoerd in 2007 was 3610 (= 49,3% van de geboren dieren) tegen 41% in 2006. In totaal werd in 2007 van de geboren genetisch gemodificeerde muizen 70% ongebruikt ge-euthanaseerd (= ongeschikt + overtollig). Dit is een kleine stijging ten opzichte van 2006, toen 66% ongebruikt werd afgevoerd.

In 2007 werden de Code of Practice voor de productie van [REDACTED] en [REDACTED] antistoffen en de Code of Practice voor het kankeronderzoek goed nageleefd. Er werden in het verslagjaar geen verzoeken gedaan voor het gebruik van dieren voor [REDACTED] productie. Een punt van aandacht blijft de implementatie van de Code of Practice Welzijnsbewaking Proefdieren, in het bijzonder de welzijnsevaluatie na afloop van het experiment.

2 CONTACTEN MET DE INSPECTIE

Vanuit de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) wordt [REDACTED] geïnspecteerd in het kader van de naleving van de Wet op de Dierproeven (Wod). In het verslagjaar is [REDACTED] enkele keren geïnspecteerd door [REDACTED] van de VWA.

Deze heeft ondermeer de werking van de DEC bekeken door een vergadering hiervan bij te wonen (de DEC werkt zijn inziens naar behoren, er was alleen een opmerking over de inschatting van het ongerief bij een bepaalde proefopzet). Daarnaast is de [REDACTED] huisvesting bezocht, waarbij er opmerkingen gemaakt zijn t.a.v. het welzijnsdagboek, de huisvesting en de kooiverrijking. Een onverwacht bezoek in december aan een van de dierafdelingen leverde een positief verslag op met een opmerking betreffende solitaire huisvesting van muizen in een specifiek project. Solitaire huisvesting van sociale dieren is een belangrijk aandachtspunt voor de VWA inspectie; onderzoekers en de leden van de DEC zijn door de art 14 functionarissen dan ook specifiek gevraagd hier goed op te letten.

Na uitgebreide inspectie van de [REDACTED] huisvesting van het GPL in 2007 is door zowel de proefdierdeskundigen als de inspecteur van de VWA geconstateerd dat de huidige huisvesting verbetering behoeft, vooral wat betreft de kooiverrijking van de dieren. Dit aspect is meegenomen in het al eerder genoemde project "Environmental Enrichment", dat in 2007 is gestart onder supervisie van de proefdierdeskundigen.

Er is in het kader hiervan ook een nadere uitgebreide interne inspectie geweest door de proefdierdeskundigen in januari 2008, met als doel het inventariseren van het aantal [REDACTED], doel van het gebruik van deze [REDACTED] en mogelijkheden tot verrijking dan wel aanpassing van de huisvesting om te voldoen aan de nieuwe Europese richtlijnen (Appendix A). Er is overleg geweest met de vergunninghouder om de benodigde verbeteringen ook daadwerkelijk te kunnen doorvoeren.

De externe inspecties hebben ook mede geleid tot een specifiekere aanpak hiervan bij het GPL. Zo is er een actievere rol voor de proefdierdeskundige weggelegd, deze zorgt voor 1) het opvragen van het inspectieverslag, 2) het bespreken hiervan met de betrokkenen, 3) het maken van een actiepuntenlijst met deadlines, 4) het opsturen hiervan naar de inspectie en 5) het evt. geven van een nadere toelichting bij herinspectie.

Ook worden de interne inspecties van de proefdierdeskundige meer gestructureerd, deze vinden een aantal malen per jaar op faciliteiten niveau plaats, hierbij zal worden gewerkt met een controle lijst en een actiepuntenlijst, het verslag hiervan gaat naar de direct betrokkenen. Deze verslagen worden ook centraal opgeslagen, zodat ze inzichtelijk zijn voor derden (waaronder de VWA inspecteur). Meerdere keren per jaar zal er ook op proefopzet niveau worden geïnspecteerd door de proefdierdeskundige, hierbij zal worden meegekeken met biotechnische handelingen en oa worden gecontroleerd of de handelingen in overeenstemming met de proefopzet zijn. Dit zal eveneens worden vastgelegd in een verslag.

Naast de bezoeken van de inspectie aan [REDACTED] is op *ad hoc* basis contact met de inspectie geweest over proefdieraangelegenheden zowel tijdens bijeenkomsten zoals de voor- en najaarsbijeenkomsten van de beroepsgroep voor proefdierdeskundigen als telefonisch dan wel per e-mail.

3

CONTACTEN MET DE VERGUNNINGHOUDER

In het verslagjaar is er meerdere keren overleg geweest tussen de art.14 functionarissen en de vergunninghouder. Enkele zaken die hierbij aan de orde kwamen waren proefdiergebruik [REDACTED] in 2006/2007, stand van zaken specifieke onderzoeksprojecten, inventarisatie proefdierhuisvesting GPL (nieuwe Europese richtlijnen), proefdierregistratie 2006, VWA inspecties en ondernomen acties bij GPL, openbaarheid, gebruik [REDACTED] en visie vergunninghouder op aantallen, fok en huisvesting, Environmental Enrichment project, instelling van de wetenschappelijke toetsingscommissie [REDACTED] [REDACTED] fretten in het [REDACTED] onderzoek, maken van een film binnen het proefdierlaboratorium, werk voor derden, Stichting Informatie Dierproeven, etc.

Naast de contacten met de vergunninghouder is ook overleg gevoerd met de verantwoordelijke dierproeven binnen [REDACTED]. Zaken die hierbij aan de orde kwamen hadden betrekking op onder andere: proefdiergebruik [REDACTED] in 2006/2007, wetenschappelijke toetsing, proefdierbeleid [REDACTED]. [REDACTED] is adviserend lid van de Wetenschappelijke Toetsingscommissie (WTC) van [REDACTED], die vanaf 2006 verplicht is voor alle nieuwe proefopzetten ingediend door medewerkers van [REDACTED]. De bedoeling is om een soortgelijke toetsingscommissie op korte termijn ook in te voeren t.b.v. nieuwe proefopzetten vanuit [REDACTED]. Medio 2007 is er gestart met de instelling van een wetenschappelijke toetsingscommissie primaten [REDACTED] die alle nieuwe proefopzetten met primaten toetst voorafgaand aan de DEC toetsing. [REDACTED] is aangesteld als secretaris van deze commissie.

Vanaf 2005 is het bestuursoverleg GPL ingesteld met als doel een juiste afstemming tussen [redacted] en [redacted] mogelijk te maken met betrekking tot de aansturing van het GPL. In 2007 hebben 3 bijeenkomsten plaats gevonden.

4

CONTACTEN MET ONDERZOEKERS EN MEDEWERKERS EX.ART.12

Contacten verliepen in 2007 veelal op *ad hoc* basis, onder andere naar aanleiding van vragen of opmerkingen ten aanzien van ingediende projectvoorstellen resp. proefopzetten of lopende dierexperimenten. Ook op deze wijze is in 2007 met een groot deel van de art 9. functionarissen binnen [redacted] contact geweest. Een selectie van onderwerpen die in de verslagperiode aan de orde zijn gekomen, wordt hieronder aangegeven:

- verbeteren van de inhoud van proefopzetten voorafgaand aan de DEC toetsing
- inschatting ongerief t.a.v. bepaalde proefopzetten
- methode van analgesie/anesthesie
- verbeteren van biotechnische procedures
- uitvoering van experimenten met [redacted] (studie naar dierziekten oa. [redacted] virus incidentie bij [redacted])
- meekijken met meerdere experimenten, waaronder een [redacted] experiment met ratten
- advies t.a.v. experiment met [redacted] als alternatief voor de huidige injectiemethode techniek

Contacten met stagiaires (ex art 12 en 9) bestonden uit het geven van informatie over de functie en werkzaamheden van de proefdierdeskundigen en/of het begeleiden en beoordelen van stages zelf.

5

BEOORDELING PROEFOPZETTEN & BIJENKOMSTEN DEC

In de [redacted] wordt het dierexperimenteel onderzoek binnen [redacted] beschreven in proefopzetten. In 2007 werden in totaal 355 proefopzetten ter advisering aangeboden aan de DEC. Dit betekent een kleine stijging ten aanzien van 2006, toen het om 341 proefopzetten ging. Voorafgaand aan het advies van de DEC zijn alle proefopzetten door de art. 14 functionaris beoordeeld. Deze beoordeling wordt vastgelegd in de [redacted]. In de verslagperiode is de DEC 11 maal bijeen geweest. De proefdierdeskundigen zijn adviseurs van de DEC en in

.
.

die hoedanigheid aanwezig bij de DEC vergaderingen. Het jaarverslag van de DEC is door de secretaris van de DEC [redacted] separaat aan de Voedsel en Waren Autoriteit toegestuurd.

6 EXTERNE ACTIVITEITEN/CONTACTEN

Naast de werkzaamheden als art.14 functionaris binnen het [redacted] zijn de proefdierdeskundigen betrokken geweest bij een aantal instituutsoverstijgende activiteiten.

[redacted]

.....
.....

[REDACTED]

7

8

9

VOORDRACHTEN EN PUBLICATIES

Een overzicht van voordrachten en publicaties in 2007 is opgenomen in het jaarverslag van [redacted] (Bijlage 3)

[redacted] juni 2008

[redacted]

[redacted]

Art. 14 functionarissen [redacted]